

Maráz, Karel

**Návrh sfragistické metodiky pro speciální program s databází
evidence a zpracování pečeti pro období edice CDB s komentářem**

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1999, vol. 48, iss. C46, pp. [151]-167

ISBN 80-210-2518-2

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102044>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

KAREL MARÁZ

NÁVRH SFRAGISTICKÉ METODIKY PRO SPECIÁLNÍ PROGRAM S DATABÁZÍ¹ EVIDENCE A ZPRACOVÁNÍ PEČETÍ PRO OBDOBÍ EDICE CDB S KOMENTÁŘEM

V souvislosti s řešením grantového projektu CDB-CML č. 404/98/0703 jsem byl jako odborný spolupracovník požádán o návrh sfragistické metodiky speciálního programu s databází evidence pečeti do roku 1310, která by evidovala a zpracovávala sfragistický materiál, pořízený na základě digitalizace pečeti u listin „kodexového“ období. Digitalizace je prováděna fotokamerou švýcarské firmy Sinar se zadní stěnou Leaf DCB, spolupracující s počítačem Macintosh řady PM G3 a s vůči osvětlovaným archiváliím šetrným osvětlením Broncolor. Program s databází by mohl být využitelný především pro editory *Českého diplomatáře (CDB)*.

Než přistoupím k vyložení samotného návrhu sfragistické metodiky a požadavků uživatele databázového programu, připomenu, že v současné době existuje v České republice Archivní správou Ministerstva vnitra (= AS MV) celostátně využívaný počítačový program projektu *Soupis pečeti, pečetidel a sbírkových odliktů v archivech ČR s názvem Pečetě. Program pro evidenci a rešerše ze sfragistického materiálu (pečetě, pečetidla, sbírkové odliktů)*,² zabývající se soupisem pečetidel, pečeti a sbírkových odliktů pečeti v archivech ČR. Přes určité nedostatky³ jej lze považovat za velmi dobrý (vzhledem k faktu,

1 Jedná se o databázový program.

2 Autory jsou Josef Hora a Vladimír Růžek. Srov. manuál k programu Hora, J. – Růžek, V.: *Pečetě. Program pro evidenci a rešerše ze sfragistického materiálu (pečetě, pečetidla, sbírkové odliktů)*, verze 1.0. Praha 1996. Srov. k tomu též Růžek, V.: *Soupis pečeti, pečetidel a sbírkových odliktů v archivech České republiky. Část 1: Východiska, důvody a cíle*. Archivní časopis (dále jen AČ) 47, 1997, s. 143–158; *Část 2: Počítačový program pečetě*. AČ 47, 1997, str. 213–233.

3 Mezi určité nedostatky náleží např. v mnoha položkách nemožnost zapsat jinou volbu, než kterou nabízí menu. Zcela konkrétně v případě položky *Forma pečeti* máme možnost zvolit z menu jednu z položek: *pečet volná, pečet ve voskové misce, pečet v dřevěném pouzdře, pečet v kovovém pouzdře, pečet pod papírovým krytem, sádrový (jiný) odlitek (otisk) a zru-*

že externě pomáhám s evidencí sfragistického materiálu v rámci programu *Pečetě* v MZA Brno, jsem s ním celkem dobře obeznámen). Při úvahách nad podobou sfragistické metodiky databázového programu evidence a zpracování pečetí pro grantový projekt CDB-CML č. 404/98/0703 jsem tedy nejprve stanul před otázkou, zda nepožádat AS MV ČR o souhlas s využitím programu *Pečetě* pro digitalizaci sfragistického materiálu „kodexového“ období a nepoužívat jej. Jinými slovy vyvstala otázka, zda tak nerezignovat na vytvoření nového programu s databází. Nakonec jsem se rozhodl pro vypracování návrhu vlastní sfragistické metodiky pro nový, „grantový“ program s databází evidence a zpracování pečetí pro „kodexové“ období i účely, přičemž jsem se v určitých věcech nechal inspirovat jednak již několikrát zmíněným programem *Pečetě* a mými připomínkami k němu z doby kdy vznikal – vybraní archiváři byli tehdy požádáni nejprve o podněty a posléze o oponentské názory – i z doby jeho praktického využívání, jednak dvěma mými speciálními katalogizačními zpracováními pečetí.⁴

Důvodem byly zejména následující skutečnosti: program AS MV ČR je univerzální, neboť eviduje nejen pečetí, čili otisky typářů, ale také typáře samotné a odlitky pečetí ve sbírkových fondech. Tomu je svou podrobností a množstvím položek vhodně uzpůsoben. Mnohé položky ovšem naprosto nelze – vzhledem k charakteru sfragistického materiálu se kterým se pracovník CDB setkává – využít při evidenčních pracích pro pečetí do roku 1310. Zde je situace poněkud specifická, neboť např. s pečetní miskou se v uvedeném období zřejmě neskýtáme⁵ a rovněž třeba pečetí cechů ve sledovaném období u nás neexistují⁶ atd.

šit. Nelze tak např. zvolit a zapsat kategorii pečetí přitištěná bez papírové clony, či nelze zapsat případ, kdy je pečeť v misce a ještě v dřevěné schránce atd.

Obdobně u typu pečetního obrazu nelze zapsat typ kombinovaný ze dvou pečetních obrazových typů. Tyto problémy se ovšem ukázaly až při používání programu a nebyly odhaleny při jeho předváděcí prezentaci.

4 Prvním je katalog českých jezdeckých pečetí z mé diplomové práce M a r á z , K.: *Česká jezdecká pečeť*, II, Brno 1994, kde jsem použil následujících 32 bodů popisu ke každé pečetí: 1. *Jméno majitele*, 2. *Foto v DP (diplomové práci)*, 2. *Pravost exempláře*, 4. *Typ*, 5. *Typář*, 6. *Pečeť (otisk)*, 7. *Tvar*, 8. *Rozměr*, 9. *Písmo*, 10. *Jazyk*, 11. *Opis*, 12. *Popis*, 13. *Přípověň*: A) *Přivěšení na ...*, B) *Zavěšení na ...*, 14. *Barva úvazů*, 15. *Materiál exempláře*, 16. *Barva vosku*, 17. *Rub pečetí*, 18. *Foto v DP*, 19. *Miska*, 20. *Materiál misky*, 21. *Barva misky*, 22. *Schránka*, 23. *Materiál schránky*, 24. *Barva schránky*, 25. *Uložení*, 26. *Literatura*, 27. *Vyobrazení*, 28. *Datum*, 29. *Regest*, 30. *Pravost listiny*, 31. *Edice*, 32. *Závěrečná poznámka*, druhým pak katalog mé připravované disertační práce – Maráz, K.: *Pečeť na Moravě na konci středověku a počátku novověku, (Příspěvek k poznání pečetí olomouckých biskupů a moravské šlechty v období 1471–1526)* kde bude každé katalogové číslo popsáno následujícími body: 1. *Jméno majitele*, 2. *Foto č.*, 3. *Typ pečetního obrazu*, 4. *Typ č.*, 5. *Tvar*, 6. *Rozměr*, 7. *Písmo opisu*, 8. *Jazyk opisu*, 9. *Opis*, 10. *Popis*, 11. *Přípověň*: A) *Přivěšení na:...*, B) *Přitištění...*, 12. *Pečetní látka*, 13. *Barva vosku*, 14. *Miska*, 15. *Materiál misky*, 16. *Schránka*, 17. *Materiál schránky*, 18. *Barva schránky*, 19. *Uložení*, 20. *Datum*, 21. *Kolikátá pečeť u listiny*, 22. *Regest*, 23. *Literatura*, 24. *Vyobrazení pečetí*, 25. *Označení pečetí v koroboraci*, 26. *Závěrečná poznámka*.

5 Srov. např. H o r a , J. – R ů ž e k , V.: *Pečetě*, s. 112.

6 Tamtéž, s. 55–56.

Dalším důvodem je skutečnost, že program *Pečetě AS MV ČR* slouží především pro potřeby AS MV ČR a archivů. Obsahuje tak dosti editačních polí, vztahujících se mj. k archivnímu popisu aktuálního fyzického stavu pečeti – např. položky *Poslední konzervace* či *Potřeba konzervace* atd. Ty pochopitelně při práci na edici *CDB* editor prakticky nevyužije. Uvedená fakta, včetně již výše zmíněných jistých nedostatků programu *Pečetě*, mě vedla k závěru, že lépe bude vypracovat sfragistickou metodiku pro nový databázový program, sice ne zdaleka tak univerzální, ale o to více přizpůsobený potřebám pečeti materiálu edice *Český diplomatář* do roku 1310.

Minimální uživatelské požadavky na program

Mým úkolem tedy bylo navrhnout program resp. databázi po stránce sfragistické metodiky a z ní plynoucích požadavků uživatele s tím, že jeho technická realizace bude předmětem práce programátorů Ústavu klasických studií AV ČR v Praze, který se na řešení grantového projektu spolupodílí. Program by měl být jednoduše a pohodlně ovladatelný, k čemuž by bylo asi dobré časté využívání myši počítače, popřípadě klávesy *Enter*. Nejprve se vyslovím k minimálním funkcím, které by měl program uživateli poskytnout. Začnu příkazy na ovládání programu. Požadavky a představy uživatele zde jsou zejména tyto: *Přidej novou kartu*, *Skok na první kartu*, *Skok na X-tou kartu*, *Skok na poslední kartu*, *Otoč kartu*, *Procházej karty*, *Tiskni kartu č. X-Y*,⁷ *Kopíruj (zálohuj) karty č. X-Y*,⁸ *Aktualizace karty*, *Vymaž karty X-Y*,⁹ *Ulož kartu*, *Kopíruj (zálohuj) všechny karty*, *Ukončení programu*.¹⁰ Program by měl také disponovat funkcí, která by *ukládala* (z CD – ROMu) a *otevírala* vyobrazení otisku pečeti ke každé kartě a *ukládala* a *otevírala* vyobrazení „ideálního“ otisku z celé databáze programu (k oběma srov. níže). Rovněž tak by měl mít funkci *Vyhledávat*. Vyhledávání by zřejmě probíhalo jako vyhledávání řetězce znaků (písmen) – za tímto účelem bude nezbytná podmínka rovnosti velkých a malých písmen. Pro uživatele by bylo výhodné, kdyby vyhledávání bylo možné realizovat jednak v rámci každého editačního pole (rubriky, položek), jednak v rámci editačního pole 14. *Vyhledávací a pomocná hesla* (viz níže). To znamená existenci dvou příkazů – *Vyhledej v poli X*¹¹ a *Vyhledej v poli 14. Vyhledávací a pomocná*

7 Zde by měl program vytisknout každou kartu zadaného čísla se všemi údaji na jednu stranu formátu A 4.

8 Za „X“ doplní uživatel konkrétní číslo karty, kterou bude chtít kopírovat např. na disketu.

9 Za „X“ doplní uživatel konkrétní číslo karty, kterou bude chtít vymazat.

10 O některých dalších požadovaných funkcích, např. funkci tzv. lupy, srov. i níže v textu článku.

11 Za „X“ doplní uživatel konkrétní číslo konkrétního editačního pole, v němž si bude přát určité slovo (řetězec znaků) vyhledat. Podle toho zda napíše číslo editačního pole římskou číslicí či arabskou, bude automaticky vyhledáván údaj na první (římské číslování) nebo na druhé (arabské číslování) straně karty. Tak např. na první straně karty v poli 1. *Majitel pečeti – jméno (název)* může třeba vyhledat řetězec „Václav II.“

hesla. Jak budou konkrétně umístěny jednotlivé příkazy a jakým způsobem se budou aktivovat zůstane pochopitelně na programátorech. Zpracovatel = uživatel záznamů o pečetích by měl mít k dispozici také interaktivní *Systémovou nápovědu* o programu. Zda budou funkce řešeny přes tzv. příkazovou řádku či v několika režimech, např. *editace*, *prohlížení* atd. je potřeba přenechat programátorům.

Sfragistická metodika a návrh její aplikace v databázi

Při rozmyšlení sfragistické metodiky a návrhu na její funkčnost v nové databázi pomocí které bude evidována a zpracována pečetní materie do roku 1310, jsem se snažil především o dvě věci – totiž aby databáze byla relativně jednoduchá a prostorově úsporná, přitom ale, aby v nejvyšší míře v jaké to bude možné, respektovala rozdělení pečetního materiálu po skupinách a vrstvách společnosti v dosud vydaných dílech a svazcích *CDB*. Zvolil jsem tak východisko účelnosti, jednoduchosti ale současně podrobnosti záznamů.

Výsledkem tohoto snažení je fakt, že pro každou pečeť bude stačit k evidenci a zpracování vyplnit jednu kartu – formulář – o dvou stranách. Na každé straně karty budou uvedeny pouze nejjzákladnější položky (rubriky, editační pole) popisu a evidence, přičemž uživateli se informace k evidenci a popisu rozšíří – u označených (např. hvězdičkou) položek – nabídkou roletových menu a podmenu. Každá strana karty by tak měla mít jen několik základních polí (nejvýše do dvaceti). Některé bude vyplňovat dopsáním údaje zpracovatel, jehož v článku nazývám často i uživatelem, karty (záznamu), do jiných po výběru z možností roletového menu či dalších podmenu jednoduchým způsobem – asi kliknutím počítačové myši – program přiřadí vybrané další položky a podpoložky. To by měla být jedna z hlavních výhod databázového programu.

Jak jsou tedy koncipovány obě strany karty a jaké rubriky budou obsahovat? Především každá strana karty ponese pořadové číslo karty a označení strany 1 či 2. První strana karty přinese obecnější údaje o pečetí a jejím majiteli, druhá pak popisuje zejména vnější znaky pečetí. Každá strana karty by měla disponovat možností na uživatelův příkaz nejen přiřadit, uložit a otevřít okno s vyobrazením aktuální pečetí, které bude její součástí, ale rovněž k němu na porovnání otevřít na monitoru počítače okno s tzv. „ideálním“, tedy nepoškozeným, neotřeným atd. otiskem pečetí pro srovnání. Ten by byl součástí databanky programu. Využití zmíněné možnosti jistě uživatel databázového programu ocení např. tehdy, kdy ze zpracovávané pečetí bude zachováno pouhé torzo. Současně bude potřeba, aby program „dovedl“ nahradit vyobrazení „ideálního“ otisku v databance digitalizovanou podobou jiné, lépe zachované pečetí u jiné listiny. Snad by zde stál za úvahu následující postup, totiž nejprve digitalizovanou pečeť na CD – ROMu uložit jako grafickou informaci ke konkrétní evidenční kartě a odtud ji případně kopírovat do databanky programu nebo z CD – ROMu nejprve uložit do databanky programu a znovu „natáhnout“ k evidenční kartě (srov. k tomu níže komentář k položce

č. XVIII. první strany karty). Technické řešení problému zůstane pochopitelně na programátorech.

Rubriky první strany

Položky první strany karty jsou následující: *I. Majitel pečeti – jméno (název)*, *II. Úřad, funkce, titul*, *III. Pečetí jako...*, *IV. Země (území) majitele pečeti*, *V. Datum a místo vydání listiny*, *VI. Pořadí pečeti u listiny*, *VII. Pravost listiny*, *VIII. Pravost pečeti*, *IX. Země (území) působnosti pečeti*, *X. Pořadí typu pečeti u jejího majitele a léta užívání*, *XI. Rub pečeti s evidenčním číslem karty líce*, *XII. Publikace*, *XIII. Uložení listiny a pečeti: XIII. A. Archiv či jiná instituce*, *XIII. B. Fond*, *XIII. C. Signatura*, *XIII. D. Inventární číslo*, *XIV. Označení pečeti v korborační*, *XV. Poznámka*, *XVI. Datum a jméno zpracovatele záznamu*, *XVII. Přiřazení zobrazení otisku pečeti*, *XVIII. Náhled na zobrazení „ideálního“ otisku pečeti*. Některé z uvedených položek budou dále disponovat – jak již bylo uvedeno – dalšími roletovým menu a podmenu.

K rubrice *I. Majitel pečeti – jméno (název)* dopíše uživatel jméno majitele či název majitele pečeti – to v případě, že jím bude osoba právnická. Pak si uživatel vybere z prvního roletového menu jednu z variant: *Osoba fyzická/Osoba právnická/Bez upřesnění – specifikace*. Ve třetím případě – pokud bude pečeť skutečně tak poničená, že nebude možno z otisku ale ani z listiny stanovit o čí pečeť se jedná, zapíše tuto skutečnost uživatel do editačního pole *Bez upřesnění – specifikace* např. slovy „nelze určit“. *Specifikací* je tedy v tomto návrhu myšlena jakákoli upřesňující, osvětlující či doplňující informace. Pokud ovšem bude v pečeti identifikována *Osoba fyzická*, event. *Osoba právnická*, nicméně nebude známo, a to ani za pomoci textu listiny, její jméno,¹² zapíše tuto skutečnost uživatel do pole *I. Majitel pečeti – jméno (název)* obyčejným otazníkem. Do rubriky *I. Majitel pečeti – jméno (název)* se bude uvádět u panovníků i pořadová číslovka, u šlechticů predikát či predikáty s tím, že se začne psát křestní jméno a predikáty budou teprve následovat.¹³ Zvolí-li uživatel *Osoba fyzická*, roletové menu nabídne volbu: *Muž/Žena/Bez upřesnění – specifikace*. Třetí možnost je dána uživateli pro případ, že ze zbytku pečeti, popřípadě včetně kombinace s textem listiny, bude rozeznatelné pouze to, že jde o fyzickou osobu, ovšem nebude jasné, zda o muže či ženu. Při volbě *Muž* bude možno vybírat z následujícího podmenu: *Osoba světská/Osoba církevní/Bez upřesnění – specifikace*. Poslední možnost badatel využije když nebude jasné o jakou osobu se jedná, nicméně bude alespoň jisté, že je pohlaví mužského. Bohatá nabídka podmenu se otevře při volbě *Osoba světská: Panovnícký dům – specifikace/Šlechta/Obyvatelé měst – specifikace/Jiná – specifikace/Bez*

¹² Srov. např. *CDB V.4* (ed. S. Dušková a V. Vašků), Pragae 1993, s. 492, č. 37.

¹³ Zde tak je návrh na rozdíl od programu *Pečetě* mnohem jednodušší.

upřesnění – specifikace. K *Panovnickému domu* může uživatel do *Specifikace* napsat např. „člen vládnoucí dynastie“, s tím, že do bodu *II. Funkce* (srov. níže) uvede „král český a markrabě moravský“ nebo pouze „král a markrabě“ atd. Při volbě *Šlechta* se otevře další podmenu: *Vyšší – specifikace / Nižší – specifikace / Služebná – specifikace*¹⁴ / *Bez upřesnění – specifikace*.

Naprosto totožné nabídky se objeví při volbě *Osoba fyzická / Žena / Osoba světská* s tím, že zde asi bude rubriky *Specifikace* využito více, zejména u editačního pole *Šlechta*, neboť se do něj bude uvádět např. „manželka toho a toho“ atd. Zřejmě zde bez využití zůstane jen položka *Služebná – specifikace*.

Naopak určí-li uživatel u položky *Muž* pečet jako pečet *Osoby církevní*, pak dostane možnost vybrat si z následující roletové nabídky: *Řádová*¹⁵ / *Světská (církevní) – specifikace / Bez upřesnění – specifikace*. Při volbě položky *Řádová* dostane uživatel nabídnuto další podmenu – totiž tradiční dělení církevních řádů: *Rytířské řády – specifikace / Křížovníci – specifikace / Řeholní kanovníci – specifikace / Mnišské řády – specifikace / Žebravé řády – specifikace / Řeholní klerici – specifikace / Jiná – specifikace / Bez upřesnění – specifikace*. Pochopitelně podpoložka *Jiná – specifikace* je uvedena spíše pro forma, rubrika *Bez upřesnění – specifikace* bude mít svůj význam pouze tehdy, kdyby si uživatel nevěděl rady se zařazením konkrétního řádu do klasifikace církevních řádů. Do *Specifikace* lze uvést u *Osoby řádové / Mnišské řády* např. „cisterciáci Ždár“, u *Osoby světské* „Olomoucké biskupství“ atd. s tím, že v rubrice *II. Funkce* (srov. níže) bude uvedeno např.: „opat“, „biskup“ atd. Totéž bude možné u volby *Osoba fyzická / Žena / Osoba církevní*.¹⁶

Poslední možnost u položky *Žena*, stejně jako u rubriky *Muž*, je *Bez upřesnění – specifikace*, a to pro případ, že nebude možno ze zbytku pečeti ani za pomoci textu listiny určit o čí pečet jde.

Bude-li majitel pečeti určen jako *Osoba právnická*, pak uživatel bude volit ze tří možností v rozvinutém roletovém podmenu, a sice *Světská / Církevní / Bez upřesnění – specifikace*. U *Světské* se pak nabízí podmenu s další nabídkou: *Město – specifikace / Jiná – specifikace a Bez upřesnění – specifikace*. Lze počítat s tím, že *specifikací* zde nebude příliš využito,

14 Tato možnost je v návrhu zařazena z důvodu respektování rozdělení pečetní materie v *CDB*. Srov. k tomu *CDB* V.4, s. 499, položka 4b. *Servientes*.

15 Skutečně se bude jednat pouze o řády, neboť kongregace a řeholní společnosti se ve sledovaném „kodexovém“ období prakticky objevit nemohou. Srov. k tomu např. J i r á s k o , L. : *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Praha 1991.

16 Zde asi také nebudou připadat do úvahy – vzhledem k zpracování a evidenci pečeti do roku 1310 – kongregace, společnosti či ústavy, ale bude se jednat opět pouze o řády. Srov. k tomu např. opět J i r á s k o , L. : *Církevní*.

neboť název pečetele bude uveden v prvním vyplňovaném editačním poli, tedy *I. Majitel pečeti – jméno (název)*. Volba *Jiná – specifikace* by mohla být využita třeba u špitálů (budou-li k nim doloženy pečeti), které by např. zřídilo město.

V případě volby *Církevní program* opět nabídne tři možnosti – *Řádová / Světská / Bez upřesnění – specifikace*. U volby *Řádová* jsem původně chtěl nabídnout podmenu s možnostmi zvolit některou z následujících nabídek: *Konvent – specifikace / Dům – specifikace / Špitál – specifikace / Jiná – specifikace* a *Bez upřesnění – specifikace*, což by se asi nejvíce blížilo rozřídění církevních řádových pečeti ve vydaných dílech a svazcích edice *CDB*, nicméně vzhledem k poměrně složité a mnohdy u jednotlivých řádů či řádových domů dobové nejednotné terminologii, resp. nemožnosti zjistit vždy, zda ten či onen řádový dům byl skutečně konventem (konečně značně komplikovaná je situace také např. s označením špitál, který u rytířských řádů ale v běžném kontextu neznamenal špitál skutečný, ale spíše řád samotný),¹⁷ volil jsem raději doplnění rubriky *Řádová* o klasifikaci církevních řádů s upřesněním *Specifikace – domu*. Konečné podmenu u položky *Řádová* je následující: *Rytířské řády – specifikace domu / Křížovníci – specifikace domu / Řeholní kanovníci – specifikace domu / Mnišské řády – specifikace domu / Žebravé řády – specifikace domu / Řeholní klerici – specifikace domu / Jiné – specifikace / Bez upřesnění – specifikace*. Pochopitelně podpoložka *Jiné – specifikace* je uvedena spíše pro forma, rubrika *Bez upřesnění – specifikace* bude mít svůj význam pouze tehdy, kdyby si uživatel nevěděl rady se zařazením konkrétního řádu do klasifikace církevních řádů. U *Osoby světské* pak uživatel volí z následujících nabídky: *Kapitula – specifikace / Kostel (vyjma kapitulního) – specifikace / Jiná – specifikace / Bez upřesnění – specifikace*.

Zastavme se nyní u – v pořadí druhé – rovněž velmi důležité položky, kterou je pole *II. Funkce, úřad, titul*. Nejspíše kliknutím myši počítače či jiným jednoduchým způsobem (řešení opět záleží na programátorech) přemístí program počítačový kurzor do tohoto pole a uživatel jej vyplní sám. Je to podle mého názoru lepší, než aby se uživateli nabídlo roletové podmenu, neboť funkcí, úřadů a titulů zde může být několik desítek, např. císař, král, kníže, držitel úřadu, biskup, opat, převor, abatyš, plebán (farář), patricij, kastelán, nejvyšší komoří, nejvyšší sudí, rychtář, číšník, stolník atd. a u určitých osob jich dokonce bude třeba udat více. Vzhledem k tomu, že majitelé některých pečeti budou mít titulů, funkcí či úřadů více, bude nutné, aby pole bylo dostatečně velké.

U položky *III. Pečetí jako...* získá uživatel v roletovém menu následující možnosti: *Vydavatel / Spoluvydavatel / Svědek*

¹⁷ Nověji k tomu srov. Jan, L. – Jesenský, V.: *K funkci a stavební podobě johanitských komend na Moravě*. Průzkumy památek I/1996, s. 75.

/ Rukojmí / Jiný – specifikace / Bez upřesnění – specifikace. Jednoduchým způsobem – nejspíše opět pomocí kliknutí myši počítače – vybere jednu z nich a program ji již přiřadí do editačního okna. V případě výběru poslední či předposlední podrubriky ještě uživatel dopíše další poznatky.

K poli *IV. Země (území) majitele pečeti* dopíše uživatel ty země či ta území, z nichž majitel pečeti pochází nebo jimž vládne či které mu náleží: např. u Václava III. „Čechy, Morava, Polsko“, pokud by figuroval pod jménem Ladislav V. pak „Uhry“. Omezit se stačí na země, netřeba pochopitelně vymezovat feudální držbu jednotlivých šlechticů.

Rubriku *V. Datum a místo vydání listiny* vyplní uživatel a uvede požadované informace k listině, u níž se evidovaná pečeť nachází.

U *VI. Pořadí pečeti u listiny* dopíše uživatel kolikátá z kolika se pečeť u listiny nachází (počítáno zleva), přičemž do závorky doplní, podobně jako v programu *Pečetě*,¹⁸ dnes dochovaný počet pečeti u listiny. Dojde tak k jasnému vyjádření, zda nějaká pečeť dnes u listiny chybí či nikoli. První číslo tedy bude pořadí aktuální pečeti, druhé bude vyjadřovat původní jistý či pravděpodobný počet pečeti u listiny a následující číslo v závorce bude znamenat dnes dochovaný počet pečeti u listiny. Stálo by zde asi za úvahu, zda by program nemohl nabídnout do editačního pole po jeho aktivování a otevření automaticky zápis *X z Y (Z)* s tím, že by se písmena „X“ „Y“ „Z“ dala vymazat a nahradit aktuální číslovkou.

K poli *VII. Pravost listiny* se otevře menu s nabídkou *Ano / Ne, falzum / Podezřelá – specifikace.*

Rovněž k rubrice *VIII. Pravost pečeti* se otevře menu s nabídkou *Ano / Ne, falzum / Podezřelá – specifikace.*

K poli *IX. Země (území) působnosti pečeti* se uvedou země, pro které má pečeť právní platnost. Tyto údaje dopíše uživatel.

U rubriky *X. Pořadí typu pečeti u jejího majitele a léta užívání* – uživatel uvede pořadí typu s určením typu pečeti, doplněného léty užívání. Ta budou asi relativně často doplňována a aktualizována uživatelem. Za příklad zápisu lze uvést třeba „I. typ velké (erbovní) pečeti, 1274–1308“.

Zajímavé jistě bude editační pole *XI. Rub pečeti s evidenčním číslem karty líce.* Zde se uživateli nabídne roletové menu s položkami *S pečeti* nebo *Bez pečeti – specifikace.* Ve druhém případě uživatel pouze dopíše jestli a jaký objekt se na rubu pečeti nachází, zda např. voskový hřeben, dolíky (a kolik) atd. V prvním případě se dále nabídne volba *Rubní pečeť velká téhož pečetele (mincovní) (karta č.) / Rubní pečeť velká jiného pečetele (karta č.)*¹⁹ */ Menší pečeť jiného pe-*

¹⁸ Hora, J. – Růžek, V.: *Pečetě*, s. 109-110.

¹⁹ Jako příklad zde může posloužit pečeť olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka, původně

*četitele (karta č.) / Menší pečeť téhož pečeti-tele (karta č.) / Sekret téhož pečetitele (karta č.) / Sekret jiného pečetitele (karta č.) / Signet téhož pečetitele (karta č.) / Signet jiného pečeti-tele (karta č.)*²⁰ / *Bez upřesnění – specifikace.* K číslům karet pak запиše uživatel aktuální evidenční číslo karty de facto tedy v evidenci předchozí či následující. Mnohé podpoložky zde asi zůstanou nevyplněny, jejich existenci je ovšem možno zdůvodnit nutností zapsat výjimku.

Užitečná bude také rubrika *XII. Publikace.* Zde se nabídne uživateli roletové menu s možnostmi: *Diplomatické edice a registáře / Sfragistické atlasy / Katalogy výstav / Archivní katalogy / Archivní inventáře / Literatura / Jiné – specifikace.* Každá podpoložka nabídne současně další pole pro zápisy konkrétních bibliografických údajů.²¹

Následovat bude k rubrice *XIII. Uložení listiny a pečeti* několik editačních polí, která vyplní uživatel, a ke kterým snad není třeba nic vysvětlovat. Jsou to: *XIII. A. Archiv či jiná instituce, XIII. B. Fond, XIII. C. Signatura a XIII. D. Inventurní číslo.*

Do editačního pole *XIV. Označení pečeti v koroboraci* bude doplněn pouze termín označení pečeti či pečeti v listině. Uživatel však výslovně uvede slovo „nemá“, pokud koroboraci nebude listina obsahovat. Položku pochopitelně vyplňuje uživatel sám.

Položka *XV. Poznámka* poslouží uživateli k napsání jakékoli důležité věci k celé první straně karty.

Do položky *XVI. Datum a jméno zpracovatele záznamu* napíše jméno ten, kdo záznam (kartu) o pečeti vyplní a rovněž uvede datum vyplnění záznamu. Současně by bylo dobré, kdyby program „uměl“ – v případě aktualizace záznamu – sám do této rubriky při celkovém uložení aktualizovaného zápisu karty „dosadit“ rovněž datum aktualizace, tedy nové datum a nahradit jim tak datum předchozí.

Důležitou a vlastně jednou z největších výhod digitalizovaného zpracování pečeti by měla být funkce, „uložená“ v rubrice *XVII. Přiřazení zobrazení otisku*

přitištěná na rubu rovněž k listině přitištěné pečeti Vladislava II. (srov. např. Č a r e k , J.: *O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova.* Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 8, 1938, s. 6) nebo třeba markraběcí jezdecká pečeť Přemysla Otakara II., která je u listiny ze 4. listopadu 1248 na rubu opatřena pečeti Přemyslova notáře a kanovníka vyšehradského Přisnobora. Srov. k tomu *CDB IV. 2.* (ed. J. Šebánek a S. Dušková), Praze 1965, s. 14, č. 29.

20 Vzhledem k tomu, že se počátek užívání signetů klade obvykle do 13. století, uvádím jej zde v menu jako možnost. Nicméně pro české prostředí do roku 1310 signety nebudou nejčastější, mohly by se spíše vyskytnout u cizího vydavatele listiny, která bude do *CDB* zahrnuta.

21 Rovněž tímto, podle mého názoru, velmi zdařilým a systematickým členěním různých publikací disponuje program *Pečetě*. Srov. H o r a , J. – R ů ž e k , V.: *Pečetě*, s. 125–126.

pečeti, resp. *XVIII. Náhled na zobrazení „ideálního“ otisku pečeti*. Dobré by také bylo, kdyby program v těchto dvou zobrazovacích oknech disponoval funkcí „lupy“, tedy zvětšením celé pečeti či jejich vybraných částí v digitalizovaném vyobrazení.

XVII. Přiřazení zobrazení otisku pečeti bude mít význam zejména pro popis pečeti i pro nejasnosti při něm, neboť bude jistě velmi dobré mít možnost na obrazovce si otevřít okno s vyobrazením konkrétní pečeti a pro její lepší „čitelnost“ ji eventuálně i mít možnost zvětšit. Obrázek by pak měl být k evidenční kartě pečeti programem přiřazen a uložen. Pokud se bude jednat o výborně zachovaný otisk, pak by jej měl program – na příkaz uživatele – uložit do své databanky „ideálních“ otisků pečeti. Odtud by jej, v případě potřeby, měl mít možnost uživatel „vyvolat“ a ke konkrétnímu případu pečeti je přes druhé náhledové okno *XVIII. Náhled na zobrazení „ideálního“ otisku pečeti* vyobrazit na monitor počítače vedle vyobrazení aktuální, popisované pečeti. Tím by byly odstraněny případné nejasnosti či spory např. o typ popisované pečeti.

Rubriky druhé strany

Přistupme nyní k uvedení rubrik s komentářem na **druhé straně karty**. Editační pole druhé strany evidenční karty se budou zabývat, jak již bylo řečeno, především tzv. *v n ě j š í m i z n a k y p e č e t í*. Konkrétně to budou tyto: 1. *Typ pečetního obrazu*, 2. *Tvar pečeti*, 3. *Rozměr pečeti*, 4. *Pečetní látka a barva pečetního vosku*, 5. *Forma pečeti a její ochrana*, 6. *Přípevnění pečeti, barva a materiál úvazů* 7. *Text legendy*, 8. *Písmo legendy*, 9. *Jiné použití písma na pečeti a znění jeho textu*, 10. *Jazyk*, 11. *Popis pečeti (pečetního obrazu)*, 12. *Poznámka k popisu pečeti*, 13. *Fyzický stav pečeti – specifikace*, 14. *Vyhledávací a pomocná hesla*, 15. *Závěrečná poznámka*.

Položka 1. *Typ pečetního obrazu* nabídne základní roletové menu, v němž budou následující možnosti: *Pečeť obrazová / Pečeť portrétní / Pečeť znaková / Pečeť nápisová / Pečeť kombinovaná – specifikace*. U každé, krom *Pečetí kombinované*, bude nabídnuto další podmenu s údaji tak, jak jej známe ze sfragistických příruček. U *Pečetí obrazové* to bude: *Typ topografický / Typ věcný / Typ fantastický / Typ hagiografický*. U *pečetí portrétní*: *Typ antický (gema) / Typ majestátní / Typ trůnní²² / Typ jezdecký / Typ pěší / Typ pontifikální*. U *Pečetí znakové*: *Erbovní figura-volně v pečetním poli / Erbovní figura na štítu v pečetním poli / Helm s klenotem a přikryvadly v pečetním poli / Štít se znamením a helmem v pečetním poli / Klenot v pečetním poli / S úplným znakem v pečetním poli / Jiný – spe-*

²² Jedná se o typ, kde vládce nemá insignie.

cifikace. Konečně *Pečeť nápisová: Se jménem (názvem instituce) / S monogramem (iniciálami) / S heslem (sentencí)*. U *pečeti jezdecké* se bude ještě dát – pro eventuální případ potřeby – rozevřít podmenu: *Pečeť lovčí / Pečeť válečná / Pečeť jezdecko – dvorská (slavnostní) / Pečeť jiná – specifikace*.

Položka 2. *Tvar pečeti* by si sice říkala o roletové menu, avšak nakonec jsem se rozhodl nechat její vyplnění na uživateli. Důvod je jasný. Pečeti do roku 1310 totiž představují úvodní etapu vývoje našich pečeti, velmi bohatou zejména na různé tvary pečeti. Byla to doba hledání a přejímání různých módních trendů, vyskytují se v ní tvary štítovité, špičatě oválné a různě n-boké atd. Proto raději ponechávám na uživateli, aby doplnil příslušný tvar sám.

Při vyplňování pole 3. *Rozměr pečeti* se rozevřou uživateli dvě podrubriky, každá s dvojtečkou.²³ V první podrubrice bude uveden *Rozměr nepoškozeného otisku pečeti*, ve druhé pak *Rozměr popisované konkrétní pečeti*. Obě vyplní uživatel přes dvojtečku tak, že první rozměr bude vždy znamenat šířku pečeti. Pokud se bude jednat o nepoškozenou pečeť kulatého tvaru, budou všechny čtyři rozměry stejné, bude-li popisovaná pečeť poškozená, budou se číselné údaje od sebe lišit (viz příklad níže). U jiných než kulatých tvarů, bude-li otisk poškozen, se budou od sebe odlišovat všechna čísla. Rovněž zde u každé dvojtečky bude první číselný údaj znamenat šířku pečeti. Pro lepší pochopení uveďme dva příklady – první: *Rozměr nepoškozeného otisku pečeti 23:23 mm, Rozměr popisované konkrétní pečeti 23:23 mm*. Údajům je třeba tedy rozumět tak, že se jedná o pečeť kulatého tvaru, velikosti 23 mm, které je nepoškozená. U druhého příkladu: *Rozměr nepoškozeného otisku pečeti 43:65 mm, Rozměr popisované konkrétní pečeti 25:60 mm*, budou údaje naopak znamenat, že se jedná o jinou než kulatou pečeť (třeba špičatě oválnou), která je poškozená, neboť nepoškozená pečeť má šířku 43 mm a výšku 65 mm, kdežto nyní je z ní zachován poškozený otisk o šířce 25 mm a výšce 60 mm.

Rovněž rubrika 4. *Pečetní látka a barva pečetního vosku* nabídne roletové menu. V nabídce se objeví nejprve základní dělení: *Kov / Vosk / Jiná – specifikace*. Drtivou většinu pečetních látek – ne-li všechny – bude možno do roku 1310 zařadit do prvních dvou skupin. Pro jistotu tu pak bude skupina třetí. Po aktivaci podpoložky *Kov* se uživateli nabídnou čtyři možnosti: *Zlato / Stříbro / Olovo / Jiný – specifikace*. Čtvrtá možnost ovšem bude nejspíše pouze pro forma.

Pokud uživatel označí – nejspíše kliknutím myši počítače – možnost *Vosk*, pak se – vzhledem k okolnostem, že do roku 1310 může být pouze včelí – objeví další podmenu *Barva pečetního vosku*, která nabídne možnosti: *Barva červená / Barva zelená / Barva černá / Barva přírodní – specifikace / Barva jiná –*

²³ Obdobným, i když ne zcela stejným systémem je vybaven také program *Pečetě*. Srov. Hora, J. – Růžek, V.: *Pečetě*, s. 110-111.

specifikace / Bez upřesnění – specifikace. První tři asi netřeba komentovat, zastavím se tedy u čtvrté. Specifikace u položky *Přírodní* má umožnit postihnout celou škálu odstínů přírodní barvy pečeti, která se line od bílé až téměř průsvitné po téměř černou. Možnost *Jiná-specifikace* uvádím opět spíše pro forma. Je jasné, že pro období do roku 1310 bude u nás drtivá většina pečeti nebarevných a tedy z vosku přírodní barvy. Zařazuji ji do podmenu až na čtvrté místo z důvodu dodržení barevné hierarchie tak, jak se ve středověku – byť v pozdější době – ustálila. Poslední vysvětlení si dovoluji k podrubrice *Bez upřesnění – specifikace*. Budou zde uvedeny zejména případy tak obtížně rozlišitelných odstínů, že nebude zcela jistě zřejmé, zda se jedná např. o pečeť barvy zelené či černé, přírodní velmi tmavého odstínu či černé atd. Po vyplnění automaticky do rubriky *Pečetní látka a barva vosku* v případě volby *Vosk a Barva* „nasadí“ program např. záznam „Vosk přírodní“.

U pole 5. *Forma pečeti a její ochrana*²⁴ bude uživateli opět k dispozici roletové menu. Nabídne dva základní podbody: *Pečeť volná / Pečeť v misce*. Většího významu bude mít jistě *Pečeť volná*, neboť do roku 1310 je alespoň – pokud je nám známo – v našem prostředí na výskyt pečetní misky ještě brzy.²⁵ Pokud zpracovatel záznamu tedy zvolí *Pečeť volná* (= rozuměj bez misky), dostane roletovým podmenu nabídnuty údaje, které se ovšem již budou vztahovat k ochraně pečeti. Nabídnuty budou: *Kovové pouzdro – specifikace / Látkový pytlík – specifikace / Dřevěné pouzdro – specifikace / Jiné – specifikace / Nechráněná / Bez specifikace*. Klinutím myši počítače na příslušnou kolonku program „přihadí“ do editačního pole požadovaný způsob ochrany pečeti s tím, že uživateli bude k dispozici aktivované pole, do kterého tento uvede specifikaci typu např. „brokátový pytlík, z mladší doby než pečeť“ atd.

Zvolí-li uživatel *Pečeť v misce*, bude dále vybírat, zda je ve *Voskové* či *Jiné – specifikace*. Pro oba případy posléze bude nabídnuto opět podmenu o šesti podmožnostech jako při volbě *Pečeť volná*.

Roletové menu rovněž usnadní práci při vyplňování položky 6. *Přípevnění pečeti, barva a materiál úvazů*. Nabídnuty budou možnosti: *Přitištěná / Přivěšená / Zavěšená / Dnes u listiny chybějící, nicméně k ní přiložená*. V případě možnosti první, tedy *Přitištěná* se nabídnou čtyři podmožnosti: *V textu listiny / Pod textem listiny / Nad textem listiny / Na dorsu (rubu) listiny*. Pomíjím zde možnost přitištění pod clonou papíru, neboť taková situace nemůže v „kodexovém“ období prakticky nastat. Při výběru *Přivěšená* se objeví podmožnosti: *Na pergaménovém proužku / Na nitích / Na šňůrách /*

²⁴ Mezi prostředky ochrany pečeti se zde nebude formálně počítat pečetní miska, i když v praxi k takovým prostředkům pochopitelně náleží. Děje se tak proto, aby bylo možno i k pečeti v misce přiřadit další možný způsob ochrany.

²⁵ Srov. Hora, J. – Růžek, V.: *Pečeť*, s. 112.

Jiný způsob – specifikace. Při volbě *Na nitích* a *Na šňůrách* se nám okamžitě objeví a aktivuje pole *Barva*, kam uživatel doplní barvy nití či šňůr. Současně – nejlépe opět kliknutím myši počítače – uživatel pokračuje v řetězci a otevře další podmenu, týkající se materiálu nití či šňůr, totiž možnosti: *Hedvábné / Konopné / Lněné / Jiné – specifikace*. Naprosto stejné možnosti se mohou otevřít i při vyplnění údajů k barvě šňůr.

Následující rubriky budou věnovány legendě a písmu, vyskytujícímu se na pečeti. Začnu nejprve vyplňováním položky *7. Text legendy* kam uživatel opíše text legendy pečeti. Neměl by v tom být problém, platit zde budou většinou tradiční sfragistické zásady, tedy: zkratky se rozvedou do kulatých závorek, chybějící text, který si uživatel troufne rekonstruovat, doplní do závorek hranatých. Pokud nějaká písmena nebudou čitelná, pak za každé nečitelné písmeno bude doplněna tečka do přepisu legendy. Nebude-li si zpracovatel záznamu jist jednoznačností čtení textu legendy (slova, části slov, její pasáže či celé), navrhuji dát za každé takové nejisté čtené písmeno otazník a písmeno i s otazníkem položit do hranatých závorek, v případě nejasného čtení celého slova položit toto slovo s otazníkem do hranatých závorek. Unciální tvary písmen budou buď přepisovány speciálními znaky ze speciálně vytvořené klávesnice (např. s unciálním „E“, „N“ atd.), nebo – pokud programátor takovou klávesnici nevytvoří – malými písmeny – tedy např. „WenCeZLAVS“ či „IOhAnneS“. Do speciální klávesnice by mohla být zahrnuta i některá písmena zrcadlově obrácená, tedy ta, co byla do typáře vyryta v pozitivu – např. se tak často děje u písmen „N“ či „Z“. Pokud by se tak nestalo a speciální klávesnice tyto znaky neobsahovala, bylo by možno tuto skutečnost zapsat do pole *12. Poznámka k popisu pečeti* (srov. níže).

Text legendy doplní další samostatná položka s názvem *8. Písmo legendy*. Bude vhodnější, aby ji uživatel vyplnil sám s uvedením konkrétních prvků z jiných písem než aby mu bylo nabízeno menu – např. uživatel запиše „smíšené majuskulní písmo, převahuje gotická majuskula s prvky unciály (písmena E, N, H)“

Následovat bude pole *9. Jiné použití písma na pečeti a znění jeho textu*. Po jeho aktivaci budou nabídnuty zpracovateli záznamu následující možnosti: *Nápis / Exergue / Nápis i exergue*. Jiná možnost prakticky nepřichází do úvahy. U každého se dále může aktivovat: *Znění textu / Typologie písma*. Obě editační pole budou aktivována a dostatečně volná pro dopsání konkrétních údajů, přičemž pravidla pro jejich vyplnění budou stejná jako u předchozích bodů *Text legendy* a *Písmo legendy*. S praktickým využitím možnosti *Nápis i exergue* nelze příliš počítat, i to je pouze jakési jištění uživatele pro případ výjimky. Program pak napsané texty „přičítá“ do základního edičního pole č. 9.

Vyplnit bude také třeba položku *10. Jazyk*. V tomto případě nebude uživatel programu volit z možností, ale buď vyplní všechny tři nabízené podrubriky, nebo pouze některou či některé z nich. Pro položku *Jazyk* budou nabídnuty k vyplnění tyto možnosti: *Legendy / Nápisu / Exergue*. Každé

z polí pak disponuje s šesti možnostmi: *Latina / Němčina / Čeština / Kombinace – specifikace / Jiný – specifikace / Bez upřesnění*. Bude třeba, aby se čtvrté a páté pole v případě potřeby dalo aktivovat a uživatel mohl doplnit konkrétní údaje, např. *kombinace latiny a němčiny* či *francouzština*. Program pak všechny vybrané a označené volby i konkrétně uvedené údaje „přičadí“ do náležité rubriky. U položky *Exergue* však bude mít praktický význam jistě pouze latina.

Jedno z hlavních okének se bude jmenovat *11. Popis pečeti (pečetního obrazu)*. Uživatel zde nejen popíše pečetní obraz, ale uvede např. jakým způsobem je oddělena legenda od pečetního pole atd. Pole tedy musí být dostatečně velké, neboť se do něj bude ze všech kolonek zapisovat nejvíce konkrétních údajů.

Kdyby se při popisu pečeti či legendy objevily nějaké problémy či neobvyklé skutečnosti, bude zde pro uživatele pro jejich uvedení k dispozici volně editační pole s názvem *12. Poznámka k popisu pečeti*.²⁶

Dostávám se k závěrečným několika položkám. Jednou z nich je rubrika *13. Fyzický stav pečeti – specifikace*. Zde uživatel uvede (vepíše) konkrétní a aktuální fyzický stav té které pečeti, napíše např. „nepoškozená“ nebo „pečetní vosk otřen v oblasti 1. kvadrantu pečeti“ či „poškozená (odlomená) ve 3. kvadrantu legendy“ atd. Kvadranty budou číslovány ve směru hodinových ručiček. I toto editační pole by tedy mělo být poměrně velké. Oproti programu *Pečetě* jistě není nutno uvádět takové položky jako *Poslední konzervace, Konzervace nutná* atd.

Důležitou rubrikou budou *14. Vyhledávací a pomocná hesla*. Sem má uživatel možnost si u každé pečeti psát důležité či zajímavé skutečnosti (hesla), jako např. u biskupských pečeti „berla, žehnající gesto, mitra“ atd. Bude tedy potřeba, aby každá karta disponovala alespoň sedmi, lépe však deseti editačními poli pro hesla. Podle těchto hesel by mělo být možno vyhledávat jednotlivé pečeti v celé databázi, patrně pomocí řetězce písmen, např. zadáním řetězce „berl“ pro slovo „berla“. Řetězec by měl být zadán tak, aby vyhledávání nebránila např. jiná koncovka slova při jeho skloňování, tedy pomocí slovního kořene. Podmínkou tedy bude rovnost velkých a malých písmen. Jak a kam budou řazena a vkládána hesla, zda do nějaké centrální databanky, v ní budou spojena s jednotlivými kartami či bude zvolen jiný systém je třeba ponechat na programátorech.

15. Závěrečná poznámka pak naskytne příležitost poznačit k pečetě v případě nutnosti jakoukoli skutečnost.

Bylo by velmi dobré, aby program „uměl“ také na druhé straně karty otevřít na monitoru počítače vyobrazení aktuální a popisované pečeti jako na první straně karty, případně ji pochopitelně zvětšit, stejně tak by mohl, v případě nutnosti, vedle něj zobrazit z databanky programu i „ideální“ a tedy dobře „čitelný“ otisk typáře, odpovídajícího typu příslušné konkrétní pečeti (srov. výše).

²⁶ Touto položkou disponuje program *Pečetě* a musím říci, že se mi v praxi několikrát osvědčila.

* * *

Databázový program byl navržen na základě mých zkušeností s programem *Pečetě AS MV ČR*, připomínek k němu, dvou typů mých katalogizačních popisů z diplomové, resp. disertační práce i potřeb konkrétního sfragistického materiálu pro období edice *CDB*. Snažil jsem se o podrobnost informací, přitom ale o úspornost místa a přehlednost záznamů. Všechny základní položky evidence se tak vejdu na dvě strany jedné karty. Aplikace sfragistické metodiky byla koncipována rovněž ke snadnému vyhledávání nejrozmanitějších údajů a položek. To, doplněno uvedenou úsporností, jednoduchostí a přehledností a rozšířené ještě o grafické (obrazové) informace, by mělo být hlavními přednostmi nově navrženého databázového programu.

Mnohými a častými body nabídky *Jiná – specifikace* má být uživateli dána možnost, zapsat i takové jednotlivosti, k nimž menu nenabídne možnosti. Je třeba si totiž uvědomit, že do menu mohly být zahrnuty pouze takové položky, které známe z příkladů pečetí v dílech a svazcích *CDB* zatím otištěných, případně na základě dílčích sond do fotografií listinného a pečetního materiálu dosud nepublikovaného a uloženého ve vědeckém aparátu *CDB* na FF MU v Brně i na základě diplomových prací a další literatury uložené na pracovišti Český diplomatář na těžce fakultě. Navíc stále ještě nemáme přehled po úplně všech listinách pro *Český diplomatář*,²⁷ takže nelze vyloučit ani nové objevy listin a jejich pečetí, které by – v některých bodech evidence a zpracování – do nabídkového menu nemusely „zapadnout“. Právě pro tyto případy je počítáno s položkou *Jiná – specifikace* s tím, že se bude dopsáním konkrétního údaje záležitost specifikovat. Podobnou funkci má rubrika *Bez upřesnění – specifikace*, kterou je evidenční karta na každém svém místě jistěna pro případy výjimek. Tím by se měla stát každá pečeť zařaditelnou, evidovatelnou a zpracovatelnou. Mnohé údaje, které bude uživatel dopisovat ručně, by mohla nabízet menu. Cílem ale je zabránit případům, že bude chybět předdefinovaná položka roletového menu či podmenu a nebude tedy možno dopsat eventuálně takový záznam, který by byl potřeba. Jistě pouhé kliknutí myši počítače na konkrétní položku menu programu *Pečetě AS MV ČR* je sice časově úspornější, ale pro různé možné variace jsem raději volil možnost dopisování ručního, neboť možnost kombinace v některých případech – jak již bylo výše uvedeno – program *Pečetě* nenabízí. Na první pohled by se mohlo zdát, že nabídkové menu programu je malé. Vychází ovšem ze specifických potřeb sfragistického materiálu období *Českého diplomatáře*, tedy pečetní materie do roku 1310.

Návrh databázového programu je na mnoha příkladech různých typů pečetí z již vydaných dílů a svazků *Českého diplomatáře* teoreticky ozkoušen. Návrh by měl být přehledný, relativně úsporný a logicky provázaný. Bude však možná

²⁷ Srov. k tomu zejména M a r á z, K.: *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae – krátké zamyšlení nad časovým rozsahem, obsahem a koncepcí osmého dílu (1306-1310)*. Aktuální stav prací. AČ 49, 1999, s. 153–170 resp. doplňky a opravy tamtéž, s. 266–267, zejména pak s. 167–168, resp. upřesnění tamtéž na s. 266.

v technických záležitostech programátory pozměněn v přímé závislosti na technickém řešení problémů, přičemž může být přizpůsoben i spojení s event. dalším speciálním databázovým programem na evidenci listin.

RESUMÉ

Der Artikel behandelt den Evidenz- und Abhandlungsentwurf der Siegel mittels Computer-Bearbeitung für das Projekt CDB-CML. Die Lösung dieses Projekts könnte für die Edition *Codex diplomaticus et epistolarie regni Bohemiae (CDB)* dienlich sein.

Přílohy:

Příklady „řetězců“ při vyplňování menu a podmenu v položce I. a II. na první straně evidenční karty pečeti.

Markéta Rakouská:²⁸

I. Majitel pečeti – jméno (název): Markéta Rakouská – osoba fyzická – žena – osoba světská – panovnický dům – manželka Přemysla Otakara II., Štýrsko, Rakousy, Morava. *II. Funkce:* vévodkyně rakouská a štýrská a markraběnka moravská.

Staroboleslavská kapitula:²⁹

I. Majitel pečeti – jméno (název): Staroboleslavská kolegiátní kapitula – osoba právnická (církevní) – světská – kolegiátní kapitula. *II. Funkce:* ---

Příklad roletového podmenu z editačního pole *I. Majitel pečeti – jméno (název)*

Panovnický dům – specifikace

Šlechta *³⁰

Obyvatelé měst – specifikace

Jiná – specifikace

Bez upřesnění – specifikace

Osoba fyzická – světská:

28 CDB V.4, s. 490, č. 13.

29 Tamtéž, s. 493, č. 64.

30 Hvězdička označuje, že podmenu nabídne v případě aktivace uživatelem další upřesňující informace z dalšího podmenu.

